

UDK 37.064.1:316.624-057.874(049.3)

Primljeno: 19. 07. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Haris Dervišević

VREMEPLOV KROZ HISTORIJU OSMANSKE MINIJATURE I DEMISTIFIKACIJA TABUA O FIGURALNOM SLIKARSTVU U ISLAMSKIM KULTURAMA

(Putovanje boja kroz vrijeme: izložba u čast 20 godina Odsjeka za turski jezik i književnost, Filozofski fakultet u Tuzli, maj 2023)

Čini se da nije bilo boljeg odabira za obilježavanje 20 godina Odsjeka za turski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli do organizovanja izložbe „Putovanje boja kroz vrijeme“ u holu Fakulteta. Osim što je izložbom obilježen jubilej i predstavljeno 27 reprodukcija djela najznačajnijih osmanskih slikara, ona je tokom mjeseca maja publiku upoznala s manje poznatom historijom osmanskog slikarstva, koje često ostaje u sjeni arhitekture. Ovom izložbom se otklonila predrasuda da islamska umjetnost, uključujući i osmansku, ne poznaje figuralno slikarstvo. U suštini, to je poruka Odsjeka za turski jezik i književnost kojom se ističe da studij, zajedno sa svojim istraživačima i nastavnicima, pruža mnogo više od onoga što se naslućuje iz samog naziva.

Izložba „Putovanje boja kroz vrijeme“, koja je posvećena retrospektivi razvoja osmanske minijature, započinje slikom iz rukopisa *Cerrahiyyetu'l Haniyye*. Autor ovog značajnog djela iz hirurgije je Şerefeddin Sabuncuoğlu (1385–1468), osmanski ljekar i hirurg. Iako je rukopis prvobitno namijenjen ljekarima, obiluje slikama koje pružaju uvid u različite hirurške operacije. Važno je naglasiti da je Sabuncuoğlu pisao i slikao medicinske tretmane tek nakon što bi se lično uvjerio u njihovu uspješnost. Nakon završetka pisanja *Cerrahiyyetu'l Haniyye*, djelo je predočeno sultanu Mehmedu II Fatihu. Minijaturom sultana Mehmeda II, čija reprodukcija je također bila

izložena, nastavlja se putovanje kroz historiju osmanske minijature. Autor slike je dvorski slikar Nakkaş Sinan (*floruit* 15. stoljeće), koji je bio inspirisan italijanskom slikarskom školom. Prema historijskim vrelima Nakkaş Sinan je boravio u Italiji i učio kod majstora Paola. Ranorenesansni utjecaj primijetan je kod modelovanja sultana korištenjem sjenke. Na minijaturi, ruža koju sultan miriše simbolizira poslanika Muhammeda, a. s., jer u jednoj predaji se navodi da je Poslanik govorio u superlativu o budućem vojskovođi koji će osvojiti Istanbul, a što se ostvarilo u liku sultana Mehmeda II Fatiha.

Zlatnim dobom osmanske umjetnosti smatra se 16. stoljeće, tokom kojega je osmanska minijatura doživjela znatan polet. Jedan od umjetnika koji je obilježio ovo razdoblje je Nasuh Matrakçı (preminuo 1584). Rođen je u Visokom, a kroz sistem regrutiranja dospio je na osmanski dvor. Iako je najpoznatiji kao slikar, on je pravi primjer renesansnog polihistora. Pored toga što je bio slikar, on je bio matematičar, historičar, geograf, mačevalac, kaligraf i istraživač. U osmansku minijaturu unio je inovacije, a posebno je poznat po panoramskim prikazima gradova. Na izložbi je bio predstavljen njegov prikaz Istanbula.

Na mjestu glavnog slikara dvorskog ateljea tokom druge polovine 16. stoljeća nalazio se Nakkaş Osman (*floruit* 16. stoljeće). Iako se ne zna mnogo o njegovom životu, poznato je da se rodio u Foči. Njegov slikarski stil vrlo je upečatljiv, a javnosti je predložen portretom sultana Mehmeda II Fatiha, koji je živio jedno stoljeće prije Nakkaş Osmana. Izbor ove slike najbolje ilustrira na koji način je Nakkaş Osman uspostavio standard za osmansku minijaturu, posebno umjetnost portretisanja – pogotovo kada se usporedi s portretom sultana Mehmeda II koji je naslikao spomenuti Nakkaş Sinan.

U drugoj polovini 16. stoljeća djelovao je Seyyed Lokman (*floruit* 1569–1596) koji je vršio ulogu sultanskog „šehnamecije“, što je podrazumijevalo pisanje posebnog književno-naučnog žanra šahname za sultana. Među njegovim djelima nalazi se i *Hünername* (Knjiga vještina), koja je dovršena 1580. godine. Ovaj rukopis opisuje događaje vezane za sultana Sulejmana, Selima II, Murata III, kao i za velikog vezira Mehmed-pašu Sokolovića. Djelo je ukrašeno s osamdeset devet minijatura, od kojih su dvije bile izložene na izložbi.

Naredno stoljeće obilježeno je djelovanjem Levnija (oko 1680–1732), punog imena Levni Abdülcelil Çelebi. Potjecao je iz ugledne porodice i bio jedan od najaktivnijih slikara lale perioda. Njegovo slikarstvo po formi nastavilo je tradiciju prethodnih generacija, premda je najviše doprinio unošenjem boje u osmansko slikarstvo, kao i novim motivima. Pored prizora iz života osmanskog dvora, često je i bilježio scene iz svakodnevnog života ljudi. Levni je također bio izvrstan portretist, što potvrđuje slika jedne osmanske dame koja je predstavljena na izložbi.

Kao i svaka druga umjetnost i estetika, i osmanska umjetnost je prolazila kroz metamorfoze tokom vremena, što se očitivalo kroz promjene stila, forme i tematike. Posebno su uočljive promjene u rukopisnom slikarstvu 18. stoljeća. Među ključnim protagonistima novog vala su slikari Enderûnlu Fâzıl (1757–1810) i Abdullah Buhari (*floruit* 18. stoljeće). Prvi spomenuti bio je istovremeno pjesnik i slikar, a najpoznatiji je po djelu *Zenannâme*, koje opisuje ljepote žena različitih naroda. Rukopis je pisan u formi mesnevice, a tekst su pratili prikazi žena koje su često bile djelomično nage. S druge strane, Abdullah Buhari je i stekao popularnost erotičnim temama. Kako se pogrešno ne bi razumljelo, oba umjetnika su, pored provokativnih tema, unijela svježinu u osmansko slikarstvo, naročito Buhari čije figure dobijaju na volumenu i pokretu. Razumljivo je zašto su na izložbi izbjegnuti radovi koji prikazuju nagu žensku figuru.

Ovaj *hommage* izložbi “Putovanje boja kroz vrijeme” ne želi biti samo pregled događaja s nabranjem biografija i djela umjetnika čija su djela izložena. Organizatori su imali izazovan zadatak, suočeni s neopravdanim tabuom oko figuralnog slikarstva u islamskim kulturama. No, ovim događajem je napravljen hrabar korak u razbijanju tog mita. Javnost je također upoznata s promjenama koje su se kroz povijest događale u osmanskom slikarstvu, koje je stoljećima zrcalilo društvena zbivanja u Carstvu. S nadom da će Odsjek za turski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Tuzli nastaviti s organiziranjem sličnih događaja, želimo im uspješan rast studija i nadamo se da će ova izložba biti predstavljena i u drugim gradovima Bosne i Hercegovine.

Adresa autora
Author's address

Haris Dervišević
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
d.haris@hotmail.com

